

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Ιστορία και Θεολογία των Εκκλησιαστικών Ύμνων

Ενότητα 7: Η τρίτη περίοδος της εκκλησιαστικής
υμνογραφίας (Η' - ΙΑ' αι.)

Γεώργιος Φίλιας
Θεολογική Σχολή
Τμήμα Κοινωνικής Θεολογίας

2. Η τρίτη περίοδος της εκκλησιαστικής υμνογραφίας (Η΄ - ΙΑ΄ αι.)

A. Ο Κανόνας

(συνέχεια)

- 1. Η δομή του Κανόνα:
  - * Κανόνας: το νέο υμνογραφικό είδος που αντικαθιστά το Κοντάκιο.
  - * Αποτελείται από εννέα Ωδές που ψάλλονται στον ίδιο ήχο.
  - * Κάθε ωδή περιλαμβάνει τον Ειρμό (το πρώτο τροπάριο) και 2-5 ακόμη τροπάρια.
  - * Ειρμός: το μετρικό και ρυθμικό πρότυπο των τροπαρίων που ακολουθούν («είρω»= συνδέω, συνάπτω).
  - * Τα τροπάρια του Κανόνα έχουν ως θέμα το εορταζόμενο πρόσωπο ή γεγονός, στο οποίο είναι αφιερωμένος ο Κανόνας/το τελευταίο Τροπάριο κάθε Ωδής αναφέρεται στη Θεοτόκο και ονομάζεται «Θεοτοκίο».

(συνέχεια)

- Η ακροστιχίδα των Κανόνων:
  - * Σε αντίθεση με την απλή και πληροφοριακή ακροστιχίδα των Κοντακίων, η ακροστιχίδα των Κανόνων είναι πολύμορφη.
  - * Πολλές φορές αποτελείται από προσωδιακούς στίχους (είτε σε εξάμετρο, είτε σε επίγραμμα ηρωελεγειακού τετράστιχου).
  - * Διατυπώνεται η θεμελιώδης δογματική αλήθεια.
  - * Δίδεται η δυνατότητα καθορισμού της πατρότητας του ύμνου.

(συνέχεια)

- Οι Ωδές των Κανόνων:
  - * Ο αριθμός (9) καθορίστηκε από τις εννέα βιβλικές Ωδές.
  - * Οι περισσότεροι Κανόνες δεν έχουν την 2^α Ωδή, διότι (σύμφωνα με τον Νικόδημο τον Αγιορείτη) έχει πένθιμο περιεχόμενο και δεν συμβιβάζεται με τον εορταστικό χαρακτήρα του Κανόνα.
  - * Κάθε Ωδή έχει μετρική και μελική αυτοτέλεια.
  - * «Μεσώδια»: τα τροπάρια που ψάλλονται μεταξύ των Ωδών (καθίσματα, κοντάκιο, οίκος).

(συνέχεια)

- Οι λόγοι διαμορφώσεως του Κανόνα:
  - * Η εικονομαχία και οι βαθιές αλλαγές που επέφερε στην Λατρεία της Εκκλησίας.
  - * Οι πιστοί, ζώντας σε περιβάλλον διωγμού (από τους εικονολάτρες) δημιούργησαν την νέα ποιητική σύνθεση των Κανόνων.
  - * Η Εικονομαχία εκλόνησε το κύρος του τυπικού της Κωνσταντινουπόλεως και καθιέρωσε το ιεροσολυμιτικό τυπικό της μονής του αγίου Σάββα (σύνδεσμος με τον Ιωάννη Δαμασκηνό)/ Στο ιεροσολυμιτικό τυπικό οι Κανόνες είχαν δεσπόμενη θέση.

(συνέχεια)

- Οι εννέα βιβλικές Ωδές:
  - * Η Α΄: Ωδή Μωϋσέως (Εξ. 15, 1-19).
  - * Η Β΄: Ωδή Μωϋσέως (Δευτ. 32, 1-43).
  - * Η Γ΄: Ωδή της αγίας Άννης (Α΄ Βασ. 2, 1-10).
  - * Η Δ΄: Ωδή του προφήτου Αββακούμ (Αβ. 3, 1-19).
  - * Η Ε΄: Ωδή του προφήτου Ησαΐα (Ησ. 26, 9-21).
  - * Η ΣΤ΄: Προσευχή του προφήτη Ιωνά στην κοιλία του κήτους (Ιω. 2, 3-10).
  - * Η Ζ΄: Προσευχή Τριών Παίδων εν τη καμίνω (Δαν. 3, 1-33).
  - * Η Η΄: Ύμνος Τριών Παίδων εν τη καμίνω (Δαν. 3).
  - * Η Θ΄: Προσευχή της Θεοτόκου (Λκ. 1, 46-55).

(συνέχεια)

- Διαφορές Κοντακίων και Κανόνων:
  - * Τα Κοντάκια είχαν διηγηματικό και εγκωμιαστικό χαρακτήρα και διακρίνονταν για την ενότητα του θέματος (διαλογικός και περιγραφικός χαρακτήρας).
  - * Αντίθετα, στους Κανόνες κυριαρχεί ο δογματικός χαρακτήρας (δοξολογία του Τριαδικού Θεού και εμπέδωση των αληθειών της σωτηρίας).
  - * Η διαφορά της γλώσσας: τα Κοντάκια είναι γραμμένα σε απλή και δημώδη γλώσσα, ενώ οι Κανόνες έχουν αρχαιοπρεπή γλώσσα και συνθετώτερη έκφραση.
  - * Διαφορά στο αριθμό των Τροπαρίων: στα Κοντάκια ο αριθμός των Οίκων επαφίεται στην ελεύθερη βούληση του ποιητή. Στους Κανόνες ο αριθμός των Τροπαρίων κάθε Ωδής είναι περιορισμένος (3 ή 4).

(συνέχεια)

- Είδη Κανόνων:
  - * «Αναστάσιμοι»: οι εξυμνούντες το γεγονός της Αναστάσεως.
  - * «Σταυρώσιμοι: οι εξυμνούντες το σταυρικό Πάθος.
  - * «Σταυροαναστάσιμοι»: οι αναφερόμενοι στο συνδυασμό Αναστάσεως και Σταυρώσεως.
  - * «Νεκρώσιμοι»: οι αναφερόμενοι στους θανόντες.
  - * «Παρακλητικοί ή ικετήριοι»: προς τον Κύριο, την Θεοτόκο ή και τους Αγίους.
  - * «Τριαδικοί»: αναφερόμενοι στην Αγία Τριάδα.
  - * «Δογματικοί»: οι διακρινόμενοι για το δογματικό περιεχόμενό τους.
  - * «Θεομητορικοί»: οι εξυμνούντες την Θεοτόκο.
  - * «Κατανυκτικοί»: οι έχοντες κατανυκτικό περιεχόμενο.

Τέλος Ενότητας

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Γεώργιος Φίλιας 2015. Γεώργιος Φίλιας. «Ιστορία και Θεολογία των Εκκλησιαστικών Ύμνων». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://opencourses.uoa.gr/courses/SOCTHEOL104/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

